

การเรียนรู้สู่การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซีย ที่กลับมาในช่วงสถานการณ์
โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กรณีศึกษาตำบลกาลูปัง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา
A Learning towards Adaptation of Thai Workers in Malaysia coming
back during the Coronavirus Disease 2019 Situation A Case Study of
Kalupang, Raman, Yala

มารีนี ยะมิง^{1*} ฮาซิมะห์ สะนิหา² ซาลิตะ หะยิดือเระ³ และสรียา หมัดอาด้า⁴

Mareenee Yaming^{1*} Hasemah Saniha² Salita Hayiduere³ Sareeya Mad-Adam⁴

^{1*} นักศึกษาด้านวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

² นักศึกษาด้านวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

³ นักศึกษาด้านวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

⁴ อาจารย์สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

e-mail: 406003035@yru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบและการปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และศึกษาแนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในมาเลเซียหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ แรงงานไทยในประเทศมาเลเซียที่ได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งอาศัยอยู่ใน ตำบลกาลูปัง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา จำนวน 8 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และนำเสนอข้อมูลแบบบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบ มี 3 ด้าน 1) ด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ทำให้แรงงานถูกเลิกจ้างงานจนเกิดภาวะการตกงาน 2) ด้านสังคม สภาพจิตใจมีความกังวลต่อการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และเกิดความยากลำบากจากการใช้ชีวิตแบบ new normal 3) ด้านอื่น ๆ คือ มาตรการการปิดประเทศ เกิดความยุ่งยากในการเดินทางข้ามประเทศ ทั้งนี้แรงงานได้มีการปรับตัวเพื่อเอาตัวรอดด้วยการเดินทางกลับมายังประเทศไทยทำการหาอาชีพใหม่เพื่อหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว มีความสัมพันธ์กับครอบครัวและเพื่อนบ้านดีขึ้น มีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น ซึ่งใช้ระยะเวลาในการปรับตัวมากกว่า 6 เดือน แนวโน้มการกลับไปทำงานในประเทศมาเลเซียหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีจำนวน 4 คนที่จะกลับไป เนื่องจากไม่มีอาชีพที่มั่นคงและรายได้ไม่เพียงพอ ส่วนอีก 4 คน จะไม่กลับไป เนื่องจากมีอาชีพที่มั่นคงสามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้

คำสำคัญ : การปรับตัว แรงงานไทยในมาเลเซีย โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

Abstract

This research investigates the impact and adaptation of Thai workers in Malaysia who returned to Thailand during the Coronavirus disease (COVID-19) epidemic situation and the trend of returning to work in Malaysia after the situation. The study's participants were 8 Thai workers in Malaysia who had returned to Thailand during the Coronavirus 2019 infectious disease epidemic and lived in Kalupang Subdistrict, Raman District, Yala Province by deciding on a specific sample group. In-depth interviews are conducted, qualitative data analysis is performed, and information is presented in a descriptive format.

The study's findings revealed that the impacts were in three aspects. First, economic and occupational factors are causing workers to be laid off until they become unemployed. Second, socially, their mental state is preoccupied with the Coronavirus disease (COVID-19), and it is difficult for them to adjust to a new normal life. And third, other aspects, such as country-lockdown measures, traveling across the country was challenging. However, workers have adapted to survive by returning to Thailand in search of a new job to support their families. It took them more than 6 months to adjust to better relationships with family and neighbors. The trend of people returning to work in Malaysia after the Coronavirus 2019 infectious disease epidemic shows that four people will return due to a lack of a stable occupation and insufficient income, while the other four will not return because they have a stable career that can support their families.

Key words: Adaptation, Thai workers in Malaysia, Coronavirus disease 2019

บทนำ

การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เริ่มขึ้นเมื่อปลายเดือนธันวาคม 2562 พบผู้ป่วยรายแรกในเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน และแพร่กระจายไปยังประเทศอื่นในแถบเอเชีย โดยพบผู้ติดเชื้อนอกประเทศจีนครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2563 และระบาดไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งสถานการณ์ปัจจุบันยังมีแนวโน้มการติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้แต่ละประเทศกำหนดมาตรการเพื่อควบคุม และป้องกันการระบาด ทั้งการควบคุมการเคลื่อนย้ายของประชาชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ การปิดหรือจำกัดระบบการขนส่งต่าง ๆ ซึ่งมาตรการเหล่านี้ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตและการดำเนินกิจกรรมตามปกติของประชาชนไปทั่วโลก (สาคร ศรีมุข, 2563 : 1) แรงงานไทยที่ทำงานและอาศัยในต่างประเทศได้รับผลกระทบจากการทำงาน การพักอาศัย เข้าถึงสาธารณสุขและการรักษาพยาบาล และการคุ้มครองแรงงาน ถ้าเป็นประเด็นแรงงานที่ไปทำงานผิดกฎหมายก็จะยากลำบากที่จะได้รับการคุ้มครองแรงงาน จึงทำให้มีแรงงานคืนถิ่น หรือแรงงานไทยที่กลับมาจากต่างประเทศหลังโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งพบว่าแรงงานไทยที่กลับมาจำนวนหนึ่งและเข้าสู่พื้นที่หลายจังหวัด ซึ่งแรงงานเหล่านี้ก็ต้องปรับตัวและหางานทำในประเทศไปก่อน ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยคิดว่าถ้ากลับไปทำงานต่างประเทศก็คงต้องรอเวลาให้ประเทศนั้น ๆ ปลอดภัยเสียก่อน ซึ่งยังมีหลายประเทศที่ยังไม่ปลอดภัยและไม่สามารถที่จะรับแรงงานเข้าทำงานเช่นเดิม อย่างประเทศมาเลเซีย (สกายจิต เกิดศักดิ์ ฌ แวงน้อย และคณะ, 2563: 4)

คนไทยมีการเดินทางไปประเทศมาเลเซียจำนวนมาก ทั้งการเดินทางเพื่อไปท่องเที่ยว การไปติดต่อธุรกิจ หรือทำมาค้าขาย การไปเยี่ยมญาติหรือคนรู้จัก และการเดินทางเพื่อเข้าไปหางานทำ เป็นต้น การไปมาหาสู่ระหว่างกัน เช่นนี้ ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและยาวนานหลายปี เนื่องจากประเทศไทยและประเทศมาเลเซียมีความสัมพันธ์ทางพื้นที่ที่อยู่ติดกัน ประชาชนของทั้งสองประเทศมีความใกล้ชิด และบางคนก็เป็นเครือญาติกัน โดยเฉพาะประชาชนจากกลุ่มจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีความผูกพันกับประชาชนของประเทศมาเลเซียในหลากหลายมิติ เช่น ด้านประวัติศาสตร์ สังคม ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยปัจจุบันการไปมาหาสู่นี้ได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ อาจเป็นเพราะกระแสความนิยมที่ว่าการทำงานในประเทศมาเลเซียนั้นจะนำมาซึ่งผลตอบแทนที่คุ้มค่ากว่าการทำงานประเภทเดียวกันในประเทศไทย การเดินทางไปทำงานในประเทศมาเลเซียทำให้ชีวิตและความเป็นอยู่ของกลุ่มแรงงานดีขึ้น และมีรายได้ในการใช้จ่าย ด้วยค่าตอบแทนที่ค่อนข้างดีกว่าประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด มาเลเซียในวันนี้จึงกลายเป็นเป้าหมายของหลาย ๆ คนที่ต้องการสัมผัสประสบการณ์ทำงานในต่างประเทศ พร้อม ๆ กับเก็บหอมรอมริบในเวลาเดียวกัน ในส่วนของการเดินทางก็มีหลายช่องทาง เช่น ทางรถไฟ ทางเครื่องบิน และทางถนนบริเวณเขตแดนต่าง ๆ

การมีเครือข่ายระหว่างประเทศไทยและประเทศมาเลเซียทำให้มีกระแสการย้ายถิ่นแรงงานของคนไทยเชื้อสายมลายูเป็นจำนวนมากเข้าสู่ตลาดแรงงานในธุรกิจร้านต้มยำของผู้ประกอบการคนไทยเชื้อสายมลายู และคนมาเลเซียเชื้อสายมลายู ธุรกิจร้านต้มยำเป็นต้นกำเนิดของเครือข่ายการย้ายถิ่นที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซียซึ่งก่อให้เกิดการย้ายถิ่นระหว่างประเทศไทย-มาเลเซีย และมีการขยายวงกว้างออกไป ตามการขยายตัวของธุรกิจร้านต้มยำ ซึ่งก่อให้เกิดความต้องการแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูเพื่อเป็นแรงงานในธุรกิจร้านอาหารชาติพันธุ์ที่ใช้ความเป็นไทยในการประกอบการร้านอาหารไทยฮาลาลในประเทศมาเลเซีย ธุรกิจร้านต้มยำในประเทศมาเลเซีย จึงเป็นตัวแปรที่สำคัญที่มีต่อการย้ายถิ่นของคนไทยเชื้อสายมลายูเข้าไปทำงานในประเทศมาเลเซีย (สุทธิพร บุญมาก, 2563: 21)

ตำบลกลูปัง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เป็นพื้นที่ราบลุ่ม เหมาะกับการทำนา ทำสวนผลไม้ และสวนยางพารา อาชีพหลัก ได้แก่ การทำนา และทำสวน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่มีความหลากหลายในอาชีพ จึงทำให้ประชากรบางส่วนได้เดินทางไปประเทศมาเลเซียเพื่อหางาน เนื่องจากมีความสะดวกในการเดินทาง โดยส่วนใหญ่แล้วจะไปทำงานในร้านอาหาร และทำการเกษตร แต่เมื่อเกิดสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มาตรการปิดประเทศไม่ให้มีการเดินทางเข้าออก และมาตรการต่าง ๆ ที่แต่ละประเทศกำหนดขึ้นในเรื่องของการควบคุมการเคลื่อนย้ายประชาชน ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตและความเป็นอยู่ของแรงงานไทยในประเทศมาเลเซีย ทำให้แรงงานจำนวนหนึ่งได้เดินทางกลับมายังประเทศไทย และต้องมีการปรับตัวในการใช้ชีวิต การหางานทำเพื่อความอยู่รอด

จากที่กล่าวมา การไปทำงานในประเทศมาเลเซียของแรงงานไทยมีการเคลื่อนย้ายไปทำงานมานานพอสมควร และถือว่าประเทศมาเลเซียเป็นเป้าหมายในการหางานทำที่สำคัญอย่างหนึ่งของกลุ่มแรงงานไทย แต่เมื่อเกิดสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้แรงงานไทยไม่สามารถทำงานต่อในประเทศมาเลเซีย แรงงานจึงต้องมีการปรับตัวทั้งการใช้ชีวิตและอาชีพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงผลกระทบที่แรงงานไทยในมาเลเซียได้รับจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตลอดจนการปรับตัวในการใช้ชีวิต เช่น การประกอบอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ รวมถึงแนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซียหลังจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ดีขึ้น

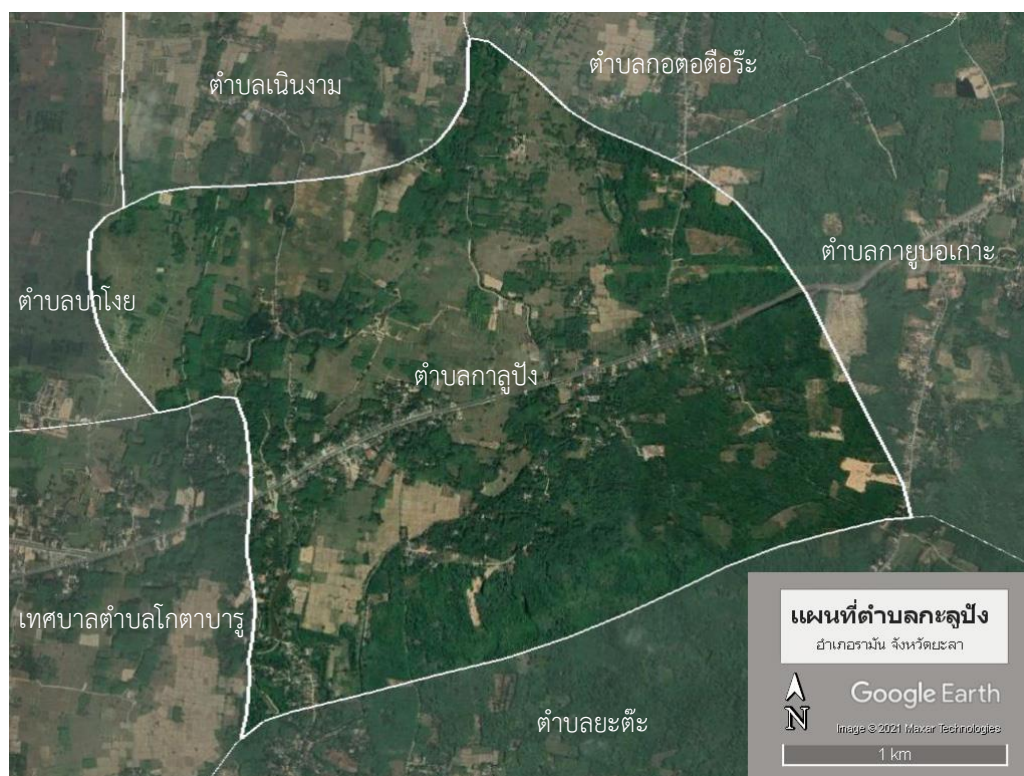
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. ศึกษาผลกระทบของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
2. ศึกษาการปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
3. ศึกษาแนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในมาเลเซียหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลจากงานวิจัย เก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล ในประเด็นผลกระทบ การปรับตัว และแนวโน้มการกลับไปทำงานของแรงงานไทยที่ไปทำงานในประเทศมาเลเซียและได้เดินทางกลับมายังประเทศไทย ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งอาศัยอยู่ใน ตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา โดยแสดงพื้นที่ศึกษาตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงพื้นที่ตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

2. กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในงานวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ แรงงานไทยที่ไปทำงานในประเทศมาเลเซียและได้เดินทางกลับมายังประเทศไทย ในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ซึ่งอาศัยอยู่ใน ตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา จำนวน 8 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล ใช้ในการสัมภาษณ์แรงงานไทยในมาเลเซียเกี่ยวกับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และการเรียนรู้สู่การปรับตัวใช้ชีวิตรูปแบบใหม่ โดยสัมภาษณ์แรงงาน จำนวน 8 คน

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังนี้

3.1 ศึกษาข้อมูล เอกสาร และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแรงงานไทยในมาเลเซีย สถานการณ์และผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

3.2 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับผลกระทบและการปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และแนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในมาเลเซียหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

3.3 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย 8 คน ในพื้นที่ตำบลกาลุปีง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

3.4 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียดเพื่อข้อมูลที่สมบูรณ์ ครบถ้วนตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ได้จากการจดบันทึกและการบันทึกเทป มาประมวล คัดกรอง และจัดลำดับเนื้อหา

4.2 นำข้อมูลจากการประมวลเป็นประเด็นสำคัญ ๆ มาแยกออกเป็นประเด็นย่อย ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จากภาพรวมไปจนถึงการวิเคราะห์ประเด็นย่อย

4.3 นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลเป็นแรงงานที่ทำงานอยู่ในประเทศมาเลเซีย และได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นเพศหญิง จำนวน 5 คน และเพศชาย จำนวน 3 คน มีประสบการณ์ทำงานในประเทศมาเลเซียเป็นเวลา 1 – 20 ปี สถานที่ทำงานประกอบด้วย กวาลัมเปอร์ รัฐยะโฮร์ สลังงอร์ ปีนัง และเคดาห์ โดยส่วนใหญ่ไปทำงานในร้านอาหาร ทั้งที่เป็นลูกจ้าง และผู้ประกอบการ

สำหรับการเรียนรู้สู่การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่ได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในการวิจัยครั้งนี้ มี 3 ประเด็น โดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สามารถแยกได้ 3 ด้าน ดังนี้

1.1 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ พบว่าการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้แรงงานถูกเลิกจ้างงาน เนื่องจากสถานที่ทำงานถูกปิดจึงส่งผลให้แรงงานตกงานหรือไม่มีงานทำ แต่ก็ยังมีร้านค้าที่เปิดให้บริการตามปกติ ตามมาตรการของรัฐบาลที่ต้องเปิด - ปิดร้านค้าต่าง ๆ ตามเวลาที่กำหนด ทำให้รายได้ของแรงงานลดลงอย่างมาก ถ้าเปรียบเทียบกับก่อนที่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาจะแพร่ระบาดร้านค้าต่าง ๆ

จะปิดการให้บริการเวลาไหนก็ได้ การจำกัดเวลาประกอบอาชีพและการเลิกจ้างงานทำให้แรงงานตัดสินใจเดินทางกลับมายังประเทศไทยที่ตำบลกลาบุ่ง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

1.2 ผลกระทบด้านสังคม พบว่าการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ต้องมีการกักตัวอยู่ที่บ้าน การเดินทางออกนอกบ้านเพื่อไปซื้อของต่าง ๆ หรือเดินทางไปทำงานนอกบ้านทำได้ไม่สะดวก เนื่องจากการต้องมีการสวมหน้ากากอนามัย ล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ และที่สำคัญที่สุด คือ สภาพจิตใจที่มีความกังวลในเรื่องที่จะติดโรคเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือกลัวผู้อื่นที่เดินทางไกล ๆ เข้ามาพูดคุย แต่ถ้าไม่ได้ออกไปข้างนอกอยู่แต่ในบ้านจะเกิดอาการเบื่อหน่าย และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ก็เปลี่ยนแปลงไป ต้องใช้ชีวิตแบบ New normal ทำให้บางคนเกิดอาการอึดอัดทำตัวไม่ถูก แต่ก็ยังมีหลายคนที่รู้สึกดี เพราะสามารถป้องกันตัวเองจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ และมีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้นแต่ก็ยังไม่สามารถพบปะพูดคุยกับเพื่อนและรวมเป็นกลุ่มใหญ่ได้

1.3 ผลกระทบด้านอื่น ๆ พบว่าการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ตามที่รัฐบาลประกาศมาตรการปิดประเทศมาเลเซียและประเทศไทยที่เป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้แรงงานที่ต้องการเดินทางกลับมายังประเทศไทยต้องเผชิญกับความยุ่งยาก มีการตรวจต่าง ๆ รวมถึงการกักตัวเป็นเวลา 14 วัน ทำให้ขาดรายได้ในช่วงเวลานั้น และแรงงานก็ไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือมาตรการการเยียวยาจากรัฐบาล แต่จะมีเพียงสวัสดิการที่รัฐบาลจัดทำให้ประชาชนทั่วไป เช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โครงการคนละครึ่ง เป็นต้น ซึ่งสวัสดิการต่าง ๆ ก็ไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกคน

2. การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สามารถแบ่งเป็น 2 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ แรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่อาศัยอยู่ตำบลกลาบุ่ง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา จำนวน 8 คน มีการปรับตัวโดยบางคนมีการหาอาชีพใหม่หรือประกอบอาชีพใหม่ บางคนไม่ได้ประกอบอาชีพ เนื่องจากแถวบ้านหางานยาก การปรับตัวในการหาอาชีพใหม่หรือประกอบอาชีพใหม่ต้องใช้เวลาในการที่จะมีอาชีพใหม่ทำ อาชีพที่ประกอบอยู่ได้แก่ การทำการค้าขาย การรับซื้อขี้ยาง การรับจ้าง และการทำสวน เป็นต้น ในส่วนของรายได้เมื่อกลับมายังประเทศไทยมีรายได้ที่ลดลง เมื่อรายได้ลดลงสมาชิกในครัวเรือนจะต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด ทำให้สมาชิกในครัวเรือนจะต้องพยายามหารายได้เข้ามาในครัวเรือนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้บางคนก็ได้นำรายได้ที่ได้เก็บไว้จากการทำงานในประเทศมาเลเซีย มาต่อเติมบ้านให้เสร็จสมบูรณ์เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับการปรับตัวในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 การปรับตัวด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์ด้วยติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 มีการปรับตัวที่ใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานมากกว่า 6 เดือนซึ่งทำให้แรงงานอยู่ในสภาวะตกงานเป็นเวลานาน

2.2 ด้านสังคม ในช่วงแรกการปรับตัวด้านสังคมของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ใช้ชีวิตแบบ New Normal จะต้องอยู่แต่ในบ้านไม่สามารถออกไปไหนได้สะดวก เมื่อมีการออกจากบ้านเพื่อไปทำงานหรือออกไปซื้อของจะต้องมีการสวมใส่หน้ากากอนามัยเพื่อป้องกันโรค มีการเว้นระยะห่าง และการล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ทุกครั้ง ไม่สามารถพบปะกับเพื่อนบ้านเป็นกลุ่มได้ แต่กับสมาชิกในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกันเพราะได้มีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น ส่วนในช่วงหลังที่สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เริ่มคลายลงการปรับตัวด้านสังคมของแรงงานไทยที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ก็เปลี่ยนแปลงไปแต่ก็ยังใช้ชีวิตแบบ New Normal เหมือนเดิม สามารถที่จะพบปะกับเพื่อนบ้านได้ทำให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมากขึ้น

ทั้งนี้การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ยังคงประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการปรับตัว มีแรงงานบางส่วนไม่มีความสามารถในการหาอาชีพใหม่ทำได้ ในตำบลกลูบุง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เนื่องจากไม่คุ้นชินกับบริบทในพื้นที่เพราะได้ไปทำงานในประเทศ มาเลเซียเป็นเวลานาน และอาชีพที่ทำในประเทศมาเลเซียกับอาชีพในพื้นที่ตำบลกลูบุง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา มีความแตกต่างกันด้วย จึงทำให้ต้องมีการย้ายไปทำงานในพื้นที่อื่น

3. แนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซียหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกรายบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง 8 คน พบว่ามี 4 คน ที่จะกลับไปเป็นแรงงาน ในประเทศมาเลเซีย เพราะว่าในตำบลกลูบุง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ไม่มีงานทำที่แน่นอนและมั่นคง จึงทำให้ มีรายได้เข้ามาในครัวเรือนน้อยและรายจ่ายออกไปมีจำนวนมาก จึงไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายในครัวเรือนอย่างมาก หากได้กลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซียทำให้มีงานทำที่แน่นอนและมีความสะดวกสบายกว่ากับการอยู่ที่บ้าน และอีก 4 คน มีแนวโน้มที่จะไม่กลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซีย เนื่องจากว่าได้มีการปรับตัวในการใช้ชีวิต และได้ประกอบอาชีพที่มั่นคงแล้ว และยังคงมีภาระต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบดูแล เช่น จะต้องมีการส่งลูกไปเรียน ดูแลผู้ป่วยที่บ้าน และกำลังตั้งครรภ์ เป็นต้น

สรุปผลและอภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการเรียนรู้สู่การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซีย ที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กรณีศึกษาตำบลกลูบุง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาจากการ วิจัยอภิปรายโดยทำการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถที่จะอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ผลกระทบของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า ผลกระทบสามารถแยกได้ 3 ด้าน 1) ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ทำให้แรงงานถูกเลิกจ้างงานและเกิดภาวะตกงานหรือไม่มีงานทำ ทำให้รายได้ของแรงงานลดลง การเลิกจ้างงาน ทำให้แรงงานตัดสินใจเดินทางกลับมายังประเทศไทย 2) ผลกระทบด้านสังคม เกิดความยากลำบากในการเดินทาง ออกนอกบ้านเพื่อไปซื้อสิ่งของต่าง ๆ จากการใช้ชีวิตแบบ new normal และสภาพจิตใจที่มีความกังวลในการ ติดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 3) ผลกระทบด้านอื่น ๆ คือ ผลกระทบจากมาตรการปิดประเทศของมาเลเซีย และมาตรการปิดประเทศของไทย ทำให้แรงงานต้องเดินทางกลับมายังประเทศไทย เผชิญกับความยุ่งยากในการ เดินทางข้ามประเทศ และแรงงานก็ไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือมาตรการการเยียวยาจากรัฐบาล แต่จะมีเพียงการ สวัสดิการทั่วไปที่ไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกคน ซึ่งมีความสอดคล้องกับบทความของ พิพัฒน์ เหลืองนฤมิตชัย (2563) ที่ได้กล่าวถึง ปัญหาโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมกันด้านเศรษฐกิจที่มีอยู่ แล้วทั้งในระดับครัวเรือนและระดับธุรกิจ รวมถึงความไม่เท่าเทียมกัน ด้านการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา การทำงาน และการเข้าถึงแหล่งเงินทุน วิฤตครั้งนี้ยังทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย ทวีความรุนแรงขึ้น มาตรการการควบคุมการระบาด ทั้งมาตรการปิดเมือง มาตรการรักษาระยะห่าง และภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา ยาวนานของไทย ส่งผลกระทบหนักต่อกลุ่มคนที่เปราะบาง โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานทักษะต่ำและมีรายได้น้อย ขาดเงินออม มีภาระหนี้สูง และไม่มีความพร้อมในด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงวิธีการรับมือ กับวิฤต และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ และยังคงสอดคล้องกับการศึกษาของ พงษ์มนัส คีอด (2563) ได้ศึกษา ผลกระทบของการแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ต่อการประกอบอาชีพบริการจัดส่ง

อาหาร ซึ่งจากวัตถุประสงค์ข้อ (2) ศึกษาความคิดเห็นต่อมาตรการของรัฐบาลและความวิตกกังวลของผู้บริการส่งอาหารในสภาวะการเกิดการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 2019 ผลการวิจัยพบว่า มาตรการเยียวยาจากทางภาครัฐผู้ให้บริการส่งอาหารไปยังที่พักเห็นว่ารัฐบาลควรมีมาตรการเยียวยาอื่น ๆ และควรมีการแจกเงินเยียวยาประชาชนให้มากขึ้น ส่วนด้านมาตรการบริหารจัดการสถานการณ์ที่ดีและมาตรการที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย พบว่ารัฐบาลยังไม่สามารถที่จะจัดการและทำให้ประชาชนเข้าถึงมาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลได้ง่าย อีกทั้งในประเด็นเรื่องของความวิตกกังวลพบว่าส่วนใหญ่ผู้ให้บริการส่งอาหารมีความกังวลในด้านเศรษฐกิจมากที่สุดเห็นได้ว่าการเกิดการแพร่ระบาดไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลกระทบเป็นวงกว้างไม่เพียงแต่ในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น โดยส่งผลกระทบต่อทุกประเทศทั่วโลก หากการแก้ปัญหาวิกฤตจึงต้องร่วมกันแก้ปัญหาโดยประชาชนทุกคนทั่วโลกเพื่อเป็นการยับยั้งการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาการปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซียที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า การปรับด้านเศรษฐกิจ แรงงานไทยในมาเลเซียมีการปรับตัวโดยการเดินทางกลับมายังประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศบ้านเกิดของตนเอง และมีการหาอาชีพใหม่ เพื่อหารายได้เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว แต่ในการปรับตัวต้องใช้ระยะเวลาค่อนข้างนานมากกว่า 6 เดือน ส่วนการปรับตัวด้านสังคม แรงงานได้มีการใช้ชีวิตแบบ new normal เพื่อป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงเกิดระยะห่างกับบุคคลภายนอก แต่กับสมาชิกในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เพราะได้มีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรุตตานนท์ ขอบประติษฐ์ (2563) ที่ได้ศึกษาถึง วิกฤตโควิด 19 ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร ผลการวิจัยพบว่า New Normal หลังโควิด-19 มีผลกับทุกคนไม่ใช่เฉพาะธุรกิจ สถาบันการเงินที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ แต่วิถีชีวิตของคนที่จะต้องเปลี่ยนไปแม้สถานการณ์ดีขึ้นแต่ ยังต้องมามาตรการเดิมสิ่งที่ต้องทำในยุค New Normal ของวันนี้ ก็คือ ทำอย่างไรก็ได้ที่จะการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคเพื่อลดผลกระทบอื่น ๆ ที่จะตามมาเป็นลูกโซ่ กลับไปที่ปัญหาตอนแรกที่มีคนไข้เยอะ แต่ละวันมีคนเป็นร้อยถูกวินิจฉัยว่าติดเชื้อ โควิด-19 คนที่ยังไม่ติดก็ระแวงตัว มีการใส่หน้ากากอนามัย ล้างมือให้ถูกวิธี ไม่เอามือสัมผัสตา จมูก และปาก (Social Distancing) ใช้ชีวิตในพื้นที่ส่วนรวม ควรมีระยะห่างประมาณ 2 เมตร สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญและจะเป็นมาตรฐานในการดำเนินชีวิตของเราไปอีกนาน หรืออาจเป็นพฤติกรรมที่ต้องทำตลอดไปและยังสอดคล้องกับแนวคิดของ วิไลวรรณ ศรีสงคราม และคณะ (2549) ได้ให้ความหมายของการปรับตัว (Adjustment) ว่าหมายถึง ความพยายามของบุคคลในการที่จะหาวิธีและสภาวะความตึงเครียดทางอารมณ์ซึ่งเกิดจากความไม่สมปรารถนาในสิ่งที่ตนหรือสังคมแวดล้อมคาดหวัง ทั้งยังเกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสิ่งแวดล้อม ซึ่งความพยายามดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อให้มีความสามารถในการดำเนินชีวิต โดยสาเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัว เกิดจากการที่บุคคลมีความต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วไม่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือบรรลุได้ช้ากว่าที่คาดหวัง ทฤษฎีของรอย ที่ได้กล่าวถึง สิ่งเร้าที่กระตุ้นให้บุคคลปรับตัวประการแรก สิ่งเร้าตรงหรือสิ่งเร้าเฉพาะ คือ สิ่งเร้าจากภายในหรือภายนอกที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้นมีความสำคัญมากที่สุดที่ทำให้บุคคลต้องปรับตัว เช่น การเปลี่ยนอาชีพการเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมลักษณะของงานที่ทำ ประการที่สอง สิ่งเร้าร่วมหรือสิ่งเร้าที่เกี่ยวข้อง คือ สิ่งเร้าอื่น ๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้นนอกเหนือจากสิ่งเร้าโดยตรงและมีความเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของบุคคลนั้น ซึ่งได้แก่ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกอาจเป็นปัจจัยทางด้านบวกและด้านลบ ประการที่สาม สิ่งเร้าแฝงหรือสิ่งเร้าเจียบ คือ สิ่งเร้าที่มีอิทธิพลมาจากประสบการณ์ในอดีตเป็นลักษณะเฉพาะของตัวบุคคล มีผลต่อสภาวะการนั้น เช่น ทศนคติค่านิยมประสบการณ์เดิม (รอย, 1999 อ้างใน วรรณ ก้องพลานนท์, 2558) และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรวิภา เหาตะวานิช 2554 ที่ได้ศึกษา

เกี่ยวกับการปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานย้ายถิ่น ผลการศึกษาพบประเด็นหลักทั้งหมด 7 ประเด็น

- 1) แรงจูงใจหลักในการไปทำงานต่างประเทศ คือ การมีความหวังถึงรายได้ที่ดีกว่า 2) ภาวะใจเมื่อดำเนินย้ายถิ่น แรงงานมีทั้งกลุ่มที่รู้สึกห่วงกังวลถึงครอบครัวและชีวิตความเป็นอยู่ในต่างประเทศ และกลุ่มที่พร้อมในการเดินทาง
- 3) การประสบกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม 4) สิ่งรบกวนใจในสภาพแวดล้อมใหม่ 5) การปรับตัวเมื่ออยู่ในวัฒนธรรมใหม่ 6) สิ่งกีดขวางในการดำเนินชีวิตในต่างประเทศ และ 7) รางวัลจากแรงงานในต่างแดน

ได้แก่ ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ศึกษาแนวโน้มการกลับไปเป็นแรงงานในมาเลเซียหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 พบว่า จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกรายบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง 8 คน พบว่ามี 4 คน ที่จะกลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซีย เนื่องจากไม่มีงานทำที่แน่นอนและมั่นคง จึงทำให้ไม่มีรายได้ และอีก 4 คน ไม่กลับไปเป็นแรงงานในประเทศมาเลเซีย เนื่องจากไม่ได้มีการปรับตัวในการใช้ชีวิตและได้ประกอบอาชีพที่มั่นคงแล้ว และยังคงมีภาระต่าง ๆ ที่ต้องรับผิดชอบดูแล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ คีวีโล ธยางกูร (2555) ได้กล่าวถึง ปัจจัยผลักดันจากประเทศที่แรงงานเคลื่อนย้ายออก (Push Factor) สาเหตุสำคัญที่ทำให้แรงงานเคลื่อนย้ายออกจากประเทศบ้านเกิดของตนเอง สาเหตุแรก คือ อัตราการว่างงาน (Unemployment Rate) อยู่ในระดับสูงและการทำงานต่ำกว่าระดับ (Underemployment) แรงงานส่วนเกิน (Labour Surplus) ที่เกิดจากการว่างงานและการทำงานต่ำกว่าระดับในประเทศเป็นผลจากไม่สามารถหางานทำที่ตรงกับความรู้ความสามารถของตนเองได้ ขณะที่แรงงานบางส่วนมีความพยายามที่จะหางานทำในประเทศในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่สามารถหางานที่ตรงกับความต้องการได้แล้ว ทำให้แรงงานส่วนหนึ่งมีแนวโน้มอย่างมากที่จะเคลื่อนย้ายออกไปสู่ต่างประเทศ สาเหตุที่สอง คือ ระดับค่าจ้างที่ต่ำกว่า เมื่อเทียบกับต่างประเทศและอาชีพที่มีลักษณะเดียวกัน ถ้าเปรียบเทียบกันในเรื่องค่าจ้างหรือเงินเดือนที่ได้รับขณะทำงานในประเทศโอกาสการเคลื่อนย้ายแรงงานไปต่างประเทศย่อมมีโอกาสมากกว่าถ้าค่าจ้างและเงินเดือนในต่างประเทศมีอัตราที่สูงกว่า สาเหตุที่สาม การขาดสิ่งจูงใจสำหรับความก้าวหน้าในอาชีพแรงงานที่มีความรู้ความชำนาญสูงแต่ไม่สามารถมีโอกาสก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ตน ย่อมเกิดความรู้สึกอยากเคลื่อนย้ายไปทำงานในต่างประเทศ นอกจากนี้สิ่งจูงใจ ได้แก่ ความก้าวหน้าในอาชีพก็เป็นอีกประการหนึ่งที่ทำให้แรงงานกลุ่มนี้ต้องเคลื่อนย้ายไปทำงานในต่างประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการทำวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การเรียนรู้สู่การปรับตัวของแรงงานไทยในมาเลเซีย ที่กลับมาในช่วงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กรณีศึกษาตำบลกลาปูง อำเภอรามัน จังหวัดยะลา สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการศึกษาถึงผลกระทบของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในส่วนของอาชีพอื่น ๆ และยังเป็นการชี้แนะถึงแนวทางการปรับตัว เพื่อความอยู่รอดจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือการปรับตัวต่อการแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ ในอนาคตได้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาให้กว้างมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดชัดเจนมากกว่า อีกทั้งยังทำให้ผู้วิจัยสามารถทำความเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนหรือผู้ให้ข้อมูลในแต่ละพื้นที่อีกด้วย

2.2 ควรทำการศึกษาถึงประสบการณ์การปรับตัวทางวัฒนธรรมของแรงงานเพื่อให้อาจศึกษาความเชื่อมโยงถึงการปรับตัวในด้านอื่น ๆ รวมถึงอาจมีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความเชื่อในด้านศาสนาหรือวัฒนธรรม ที่ส่งต่อการปรับตัว

2.3 ควรทำการศึกษาถึงมาตรการการเยียวยาจากรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือแรงงาน หรือส่งเสริมทางด้านอาชีพของแรงงาน เมื่อเกิดภาวะการฉกฉวยโอกาสจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- พรวิภา เทตะวานิช. (2554). การปรับตัวทางวัฒนธรรมของผู้ใช้แรงงานไทยย้ายถิ่น. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พงษ์มนัส ดีอด. (2563). ผลกระทบการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ต่อการประกอบอาชีพบริการจัดส่งอาหาร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน.
- พิพัฒน์ เหลืองนฤมิตชัย. (2563). ผลกระทบของ COVID – 19 ต่อประเทศไทยในปัจจุบันและอนาคต สืบค้น 15 ธันวาคม 2563, จาก : <https://thaipublica.org/2020/11/pipat-65/>
- วรรณภา ก้องพลานนท์. (2558). สภาพปัญหาและการปรับตัวของแรงงานไทยย้ายถิ่น รัฐปิ่นประเทศมาเลเซีย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วิไลวรรณ ศรีสงคราม และคณะ. (2549). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพฯ : ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- ศิริไล ธยงกูร. (2555). แรงงานข้ามชาติกับความต้องการดูแลผู้สูงอายุในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา : กรุงเทพฯ.
- ศรุตานนท์ ขอบประดิษฐ์. (2563). วิกฤตโควิด 19 ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างไร. วารสารชัยภูมิปริทรรศน์, 3(2), 1-14.
- สกายจิต เกิดศักดิ์ ณ แวงน้อย และคณะ. (2563). ตลาดแรงงานหลังวิกฤติ COVID – 19, 3(11), 1- 8
- สาคร ศรีมุข. (2563). การส่งออกผลไม้ของประเทศไทยในช่วงการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID -19). กลุ่มงานไทยและข้อมูลส่งนัการศึกษาการ. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สุทธิพร บุญมาก. (2563). บทบาทของเครือข่ายการย้ายถิ่นของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูในร้านต้มยำประเทศมาเลเซีย. มหาวิทยาลัยทักษิณ.